

ШАРИАТ, ДЖИХАД, ФУНДАМЕНТАЛИЗЪМ И ИСЛЯМИЗЪМ

ЕДИН ОПИТ ЗА ИЗЯСНЯВАНЕ НА ПОНЯТИЯТА

доц. д-р Мира Майер

Съществуването на Ислямска държава върху приблизително една трета от територията на Ирак, както и смъртоносните атентати на нейни привърженици на различни места по света - например във Франция, където станаха популярни под името „Шарли Едбо“, повдигат много въпроси и изискват повече разяснения за различията в ислямистките групировки. Ще спомена, че статията „Стратегии и идеологии на ислямистките групировки в Сирия“, публикувана в Научния архив на НБУ и разисквана на Кръгла маса на 26 май миналата година в Университета, разяснява някои от различията като например, между глобален и местен джихад, т.е между идеологиите на Ан-Нусра и Ал-Кайда в Арабския полуостров от една страна и Ислямска държава – от друга.

Настоящият текст предлага още детайли към осветляване на някои от теченията, както и на основни понятия, по които няма единство в мюсюлманския свят, но които играят огромна роля в съвременното общество. Например медиите наричат въоръжените групировки „джихадистки“ и това се налага във публичното пространство като общо название. То е защото джихадът е основата и на идеологиите на радикалните групировки, които от своя страна влияят и не техните стратегии. Но въпросът дали зад понятието джихад наистина еднозначно се подразбира радикален ислям се оспорва силно от много ислямски теолози. Ако това понятие претърпява еволюция, какво е неговото развитие? Какви са различията в тълкуванията му за шиити и сунити? Дали джихад зависи от това как се разбира шариат и дали различията зависят от разклоненията на правните школи? Дали всички идеологии на практика се опират на шариата и тълкуванията за джихад? Отговорите на тези въпроси са потърсени в настоящият текст. Може би като основен стои и първият от тях - какво точно е шариат и има ли разлика между това понятие и ислямското право?

1. Законите на шариата

Няма големи различия в литературата по тълкуването на понятието шариат. Шариатът (на арабски — пряк, правилен; на български се изписва и като шерият, а в западната литература като шария) е ислямският закон, който урежда всички аспекти на живота и обществото¹ в

---

¹ Речник на думите в българския език, Тълковен, синонимен, етимологичен речник и българо-английски речник, достъп на 21.07.2015 г., <http://rechnik.info/%D1%88%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B0%D1%82>

мюсюлманския свят. Той е съвкупност от правовите, моралните и религиозните норми на исляма, които обхващат всички страни на живота на ортодоксалните мюсюлмани – от люлката до гроба². Още в тези определения се вижда, че шариатът е по-общо понятие от правото, макар че във всекидневния език двете понятия често се отъждествяват.

Шариатът се основава на закони в свещените книги, които постановяват, че ислямът е вечен и неизменен, създаден от Аллах. В Корана понятието шариат обозначава пътя на хората, показан от Аллах чрез Мохамед, като единствен път, който правоверните трябва да следват, за да попаднат в рая. В масовото съзнание шариатът се асоциира с ислямския начин на живот. Но както вече бе казано законите на шариата определят всички норми - религиозни, морални, юридически и битови правила за поведение и обичаи.

Шариатът се основава на Корана и Сунната, но неговото разработване завършва през XII-XIII в., т.е. в период на развит феодализъм, когато се признава частната собственост, установена твърдо от Аллах за мюсюлманите и така в законите на шариата частната собственост се обявява за свещена.

Известният руски учен-ориенталист Д.В.Пивоваров пише, че шариатът регулира мислите и вътрешните подбуди на хората, както и религиозните им убеждения – спазването на пост и молитва, закят, рамадан, поклонение и джихад³. Според неговото тълкувание в шариата към основните пет стълба се добавя шестият стълб - джихад, т.е. в Корана са предписани 5 основни за живота на мюсюлманите, но по-късно се добавя и джихадът. Ето кои са основните пет стълба:

1. Шахада – пречистване на съзнанието чрез споменаване на Аллах и повтаряне на свидетелството, че „Аллах е единственият Бог и Мохамед е неговият пророк“.
2. Пречистване на сърцето чрез задължителните молитви (саят на арабски и намаз на фарси).
3. Пречистване на тялото чрез задължителен пост – саул.
4. Пречистване на имуществото чрез даване на данък върху имущество и доходи – закят и даване на милостиня – садака.
5. Пречистване на целия живот чрез поклонение на светите места за исляма – хадж.

Енциклопедия Wikipedia, достъп на 21.07.2015 г.

<http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B0%D1%82>

² Пивоваров Даниил – Что такое шариат?, Философский словарь, достъп на 21.07.2015 г.

<http://www.onlinedics.ru/slovar/fil/sh/shariat.html>

³ Пивоваров Даниил – Что такое шариат?, Философский словарь, достъп на 21.07.2015 г.

<http://www.onlinedics.ru/slovar/fil/sh/shariat.html>

Както по-горе бе споменато, няма пряко или еднозначно съответствие между шариата и правните школи - фикх. Някои експерти дори ги противопоставят, като твърдят, че правото предоставя решения, когато в Корана или Сунната няма такива, или дава отговори на конкретни въпроси. В повечето анализи шариатът е по-широка и по-дълбока основа за ислямския начин на живот, а правото – е по-променливо.

И така в шариата се включват съвкупност от ислямски закони, които се занимават с различни проблеми като престъпление, политика, икономика, както и лични въпроси като сексуални взаимоотношения, хигиена, хранене, молитви, битовата етика и постенето⁴.

ИСТОРИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА ПОНЯТИЕТО ШАРИАТ

Придържането към шариата е между основните характеристики на мюсюлманската вяра от историческа гледна точка. Уточняването на понятието е предмет на много научни разработки на различни мюсюлмански учени. Интерпретацията на шариат се променя в отделните ислямски разклонения и съответно в различните правни школи, като зависи от методите, които се прилагат при отсъждането.

Най-често принципите на шариата (законите) се извеждат от 4 източника – Корана, хадисите, иджма (консенсус на ислямската общност – умма) и кийя (съждения по аналогии)⁵. Почти всички реномирани речници определят каноничния закон като базиран на Корана и формулиращ основните задължения и наказания за мюсюлманите⁶. Някои уточняват, че shari на арабски е откровение, т.е. шариат е законът на откровението⁷. В други още по-детайлно се обяснява, че законите на шариата се оформят в действията и думите на Мохамед, описани в Сунната и другата свещена книга Коран, в която той предава думите на Аллах⁸. Законите на шариата не могат да се променят, но тяхната интерпретация, т.е. правото дава някаква относителна свобода на действие на имамите.

Както бе уточнено по-горе, законите на шариата, формулирани основно през XIII-XIV в., съдържат безусловното признаване на волята на Аллах като фундаментална основа за исляма или следователно ислямският закон изразява управлението на мюсюлманската общност по

---

⁴ Енциклопедия Wikipedia, достъп на 21.07.2015 г., <http://en.wikipedia.org/wiki/Sharia>

⁵ Dictionary.com - Unabridged, Based on the Random House Dictionary, © Random House, Inc. 2015, достъп на 21.07.2015 г.

<http://dictionary.reference.com/browse/sharia>

⁶ Collins English Dictionary - Complete & Unabridged 2012 Digital Edition, достъп на 21.07.2015 г.

<http://dictionary.reference.com/browse/sharia>

⁷ Online Etymology Dictionary, © 2010 Douglas Harper, достъп на 21.07.2015 г.

http://www.etymonline.com/index.php?l=s&p=32&allowed_in_frame=0

⁸ Future of Christianity, достъп на 21.07.2015 г.

<http://www.billionbibles.org/sharia/sharia-law.html>

волята на Аллах, т.е. законът дефинира начин на поведение, предопределен от Божествената сила⁹.

Първостепенната и най-важна функция на образованите религиозни лидери е тълкуването на ислямския закон (шариат)¹⁰. Нито в сунитския, нито в шиитския ислям съществуват систематизирани закони. Основните източници, върху които законите се опират са подобни в двата основни клона на исляма. Шиитските хадиси се различават от сунитските основно, защото те включват послания от шиитските имами, които се приема, че са вдъхновени от свещена сила. Законовата интерпретация на шиите позволява освен това и повече възможности за мотиви на хората отколкото сунитската.

Създаването на четирите правни сунитски школи – исторически поглед

Съществува само една школа на правото (мазхаб) по времето на управлението на Праведните халифи (632-661 г.)¹¹. Положението се променя при Омеядската династия (661-750 г.). Омеядските халифи не притежават същата религиозна власт и дори не се стремят към нея.

В началото на VIII в. богословските учени, обединени в различни школи, започват да дебатира дали законовата практика на Омеядите правилно прилага религиозната етика на исляма. Силно спонсориран от Абасидските управители (751-1250 г.), които идват на власт в средата на VIII в., действията на юристите в ранните школи поставят началото на ислямското право. Целта е да приведат ред в закона, като се преразгледат действащите законови практики в съответствие с принципите на Корана, като се адаптират, модифицират или отхвърлят някои законовите практики, за да се създаде идеалната законова схема¹².

Най-важните сред първите школи са малики и ханафи, които носят имената на Малик ибн-Анас и Абу Ханифа (за тези учени подробно ще стане дума по-долу в текста). Двете школи се различават значително, не само поради свободата на тълкуванията по онова време, но и защото произхождат от различна социална среда. Конфликтът се разгаря по отношение на въпроса кои са източниците и методите, т.е. дали се разрешава на юристите да използват лични мотиви при взимане на решение и поставяне на присъда, както и дали единственият валиден източник за основание освен Корана са случките и думите на Пророка, събрани в сборници с хадисите.

---

⁹ Енциклопедия Britannica, достъп на 21.07.2015 г.

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/538793/Shariah>

¹⁰ Blanchard C.– Islam: Sunnis and Shiites, CRS Report for Congress, RS 21745, 28.01.2009, достъп на 03.02.2015 г.

<http://www.slideshare.net/FreeLeaks/rs21745>

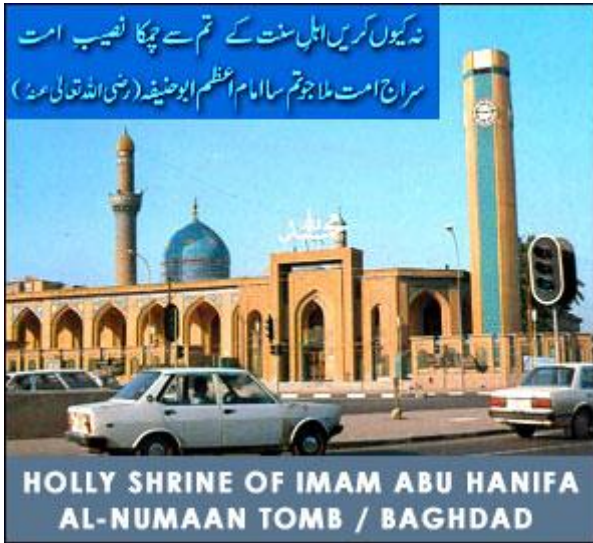
<http://www.fas.org/sgp/crs/misc/RS21745.pdf>

¹¹ Sunni Islam - Сайт Global Security (Research organization that focuses on defense, space and intelligence issues), достъп на 21.07.2015 г., <http://www.globalsecurity.org/military/intro/islam-sunni.htm>

¹² Coulson Noel James - Shari'ah, Islamic law, 03.11.2014 г. , достъп на 21.07.2015 г.

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/538793/Shariah/68927/Development-of-different-schools-of-law>

Абу Абдала Ханифа (699-767 г.)

Джамията на Абу Ханифа в Багдад

<https://islambestreligion.wordpress.com/2011/01/28/imam-abu-hanifa/>

<https://raddeghairmuqallidiyat.wordpress.com/2013/10/28/ek-mukaalmah-rafaul-yadain-per-imam-abu-hanifah-rahmatullahi-alaih-aur-imam-auzai-rahmatullahi-alaih-ke-darmiyan/>

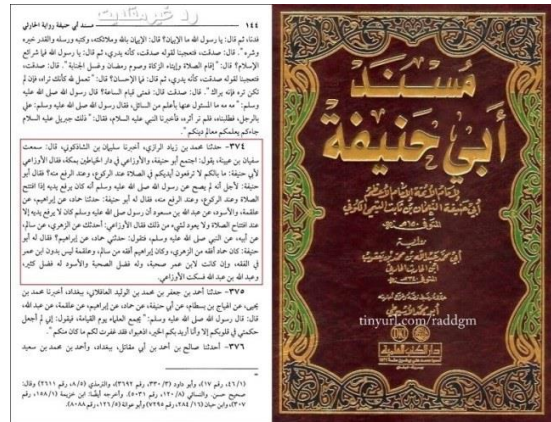
Малик ибн-Анас (713(5)-795 г.)

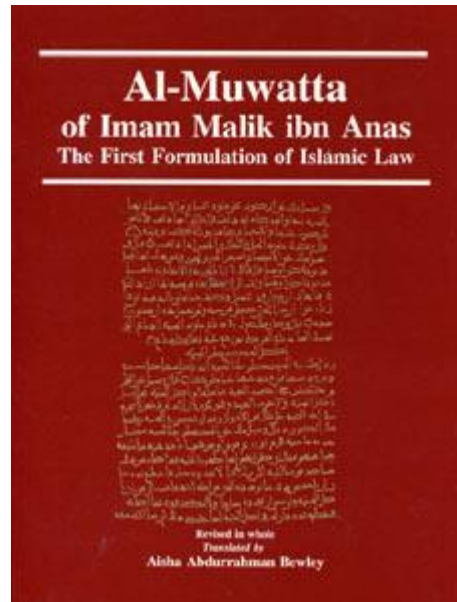
Джамия в Тунис, с някои от най-старите ръкописи на Малик

https://en.wikipedia.org/wiki/Great_Mosque_of_Kairouan

<http://www.albalagh.net/bookstore/?action=view&item=1679>

Книга на юриста Абу Ханифа

Сборник на Малик ибн-Анас

Третият известен юрист – аш-Шафии (767-820 г.) се придържа към стриктни източници, на които правото би могло да се опира, т.е. шариатът се опира на Корана и Сунната с автентични хадиси. Обосноваването с човешки аргументи трябва да се ограничава само при аналогии или кийя – проблеми, за които няма пряк отговор от Божественото откровение се решават само въз основа на принципи с пряк паралел към случаи в Корана или Сунната. Аш-Шафии приема изключителната важност на Сунната като източник на закони и създава голяма колекция и класификация на хадиси, особено важна за последователите му и последователите на Ахмед ибн-Ханбал (последният от основателите на правните школи).

Въпросът доколко са автентични хадисите разделя учените от източната и западната наука. За мюсюлманските учени класическите сборници на хадиси се състоят от действителни случаи, които стават по времето на пророка Мохамед. Западните експерти по-често твърдят, че голяма част от случаите в хадисите са от по-късни времена, но са приписани на пророка Мохамед за по-голяма авторитетност на съдържанието им. За уточнение ще повторя, че законите в шариата се разделят на индивидуални задължения към Аллах (като ритуални практики) и задължения към други хора¹³. Именно задълженията към другите хора се разглеждат в правото.

Мохамед ибн-Идрис аш-Шафии (767?-820 г.)

Джамията на аш-Шафии в Кайро

http://islamicpearls92.blogspot.com/2013_07_01_archive.html

Рисунка-портрет на аш-Шафии

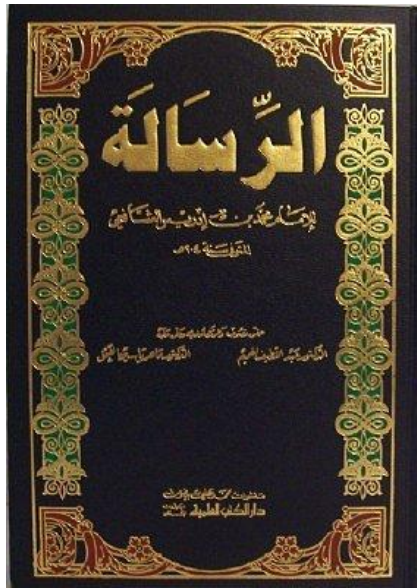
¹³ Coulson Noel James - Shari'ah, Islamic law, 03.11.2014 г. , достъп на 21.07.21015 г.

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/538793/Shariah/68928/Later-developments#toc68929>

<http://www.deviantart.com/browse/all/?q=Shafei>

Портрет на аш-Шафии

Корица на най-известната му книга - Рисала

<http://biographycollection.blogspot.com/2011/03/imam-asy-shafi-biography.html>

<http://lostislamichistory.com/imam-al-shafii-the-father-of-usul-al-fiqh/>

Най-общо в ислямското право се съдържат наказателни закони, закони за наследство и семеен кодекс.

НАКАЗАТЕЛНИ ЗАКОНИ

Престъпленията към друг човек – от физическо насилие до убийство се наказват чрез отмъщение (*qisās*), като престъпникът е обект на същото действие, което е извършил върху жертвата. Този вид престъпления се отнасят към граждански щети и държавата не се намесва, а само потърпевшите или неговото семейство имат правото да преследват престъпника и да търсят компенсация или пари за кръв (*diyah*).

Има 6 специфични престъпления (*ḥadd*), за които наказанията са определени:

- Смърт за вероотстъпничество и грабежи на пътя,
- Ампутация на ръка за кражба,
- Смърт с камъни за извънбрачни сексуални отношения, когато извършителят е женен (омъжена жена) и 100 удара с камшик при човек извън брак,
- 80 удара с камшик при недоказано обвинение за нарушаване на целомъдрие и за употреба на алкохол.

Освен тези случаи всички останали престъпления и наказания се определят от съответния управител или съд.

ЗАКОНИ НА НАСЛЕДСТВОТО

Местният съдия (*rāshid*) отсъжда в отделните общности. Той трябва да бъде пълнолетен и зрял физически. В мюсюлманските общности момче под 12 и момиче под 9 се приемат за под пубертета, а 15 години са гранични за двата пола. Хората, които не са зрели (духовна недостатъчност, прахосници и глупави) се поставят под попечителство.

Съществуват 4 основни закона при унаследяването:

- Продажба - предаване на собствеността поради съображения,
- Унаследяване – предаване на правото на собственост поради факт,
- Подаряване – безвъзмездно предаване на правото на собственост,
- Заем – безвъзмездно предаване на собствеността.

СЕМЕЙНО ПРАВО

Семейното право, което определя законите на фамилните отношения в исляма, е доста патриархално. Бащите притежават правото да определят женитбите на дъщерите, независимо дали са пълнолетни или не. Единствено ако жената е била вече омъжена е необходимо нейното съгласие за следваща женитба, но дори тогава бащата или попечителят трябва да извършат договора от нейно име. В шиитското право и при ханафитската школа на сунитите, само малолетни момичета се договарят от родителя. Възрастните жени могат да сключат сами договор за женитба, но попечителят има право да анулира документа, ако прецени, че жената сключва брак под нейния социален статус.

Съпрузите имат право на полигамия и могат едновременно да бъдат женени за максимум четири жени. През женитбата съпругът се задължава да плати на съпругата си нейната зестра, като сумата може да се определя от споразумение или според обичая. По време на брака той се задължава да я издържа, ако тя е послушна не само у дома, но и при нейните социални дейности и поведения. Съпруга, която отхвърля властта на съпруга като изоставя семейния дом, загубва правото си на издръжка.

Според традицията законът за развод силно нарушава правата на жените. Развод може да се извърши само при взаимно съгласие на съпрузите, когато жената заплаща финансово възнаграждение на съпруга си срещу нейното освобождаване. Според всички школи освен при Ханафи, съпругата може да получи юридически документ за развод въз основа на някои брачни престъпления на съпруга – жестокост, изоставяне, невъзможност да я издържа. Единствено съпругът обаче има властта едностранно да прекрати женитбата, като отхвърли жена си. Това отхвърляне не е юридически процес – той отхвърля жена си и неговата воля е достатъчна, като не е необходимо мотивите му да се разглеждат от съда или друг официален орган. Необходимо е отказването да се повтори три пъти и бракът се прекратява окончателно. Ако еднократно се обяви прекъсване по желание на съпруга, то може да се отхвърли през

период от 3 месеца след неговото произнасяне или ако жената е бременна – до раждането на детето.

Деца се приемат за законни само, ако са заченати през време на законен брак на родителите им. Това има значение за техните права при наследство, издръжка и попечителство. Според закона в сунитските общности не съществува законова връзка между бащата и незаконните му деца, но има между майката и нейното незаконно дете. Попечителството (контрол върху образованието и женитбата) и имуществото на малолетни деца принадлежи на бащата или друг близък роднина от мъжки пол.

Наказателното и общото граждански право на законите на шариата са заместени в повечето мюсюлмански страни от нови закони, основани на европейските модели и нова система от граждански съдилища, които ги прилагат. Така с изключение на Арабския полуостров, където законите на шариата се прилагат изцяло, от началото на XX в. в останалите мюсюлмански страни, законите на шариата са силно ограничени до семейно право, което определя правото на наследство при смърт. Но дори в тази силно ограничена област, законите на шариата не се прилагат буквално.

В днешните страни в Близкия изток, семейното право според законите на шариата съществува под формата на съвременни закони. В Индия и Пакистан голяма част от семейното право е написано като законови документи и се отсъжда по система на прецеденти, или на практика силата на юридическите решения се определя от законовите кодекси.

В повечето страни съдебната система е реорганизирана така че да предоставя апелативна юрисдикция. В Египет и Тунис шариатските съдилища не са отделни, а едно цяло с националните. В Индия и Пакистан, шариатското право се упражнява с едни и същи съдилища с общото граждански и криминално право.

В много страни са приети специални закони за регулиране на процедурите и даването на показания в съдилища, които прилагат шариатски закони. Свидетелите полагат клетва и могат да бъдат подлагани на кръстосан разпит и традиционното правило, че показания се представят само от едната страна, а другата само полага клетва, вече се отхвърля. Като цяло съдът разполага с повече свобода за да удостовери тежестта на показанията, отколкото при традиционната система. В Индия и Пакистан, съдилищата прилагат същата система за проверка на доказателства и показания, както към процесите по ислямския закон, така и при тези по гражданското право. Системата е всъщност английски закон, приет още през 1872 г.

РЕФОРМИТЕ НА ШАРИАТСКОТО ПРАВО

Традиционното ислямско право отразява в голяма степен патриархалната схема на арабското племенно общество в ранните векове на исляма. Съвременното мюсюлманско градско общество се характеризира със значително по-слаби племенни отношения, а

съществуват и различни движения, които се борят за правата на жените. Разбира се законите от ранното ислямско общество не отговарят на съвременните изисквания. Като начало някои западни закони са приспособени по граждански и криминални въпроси.

Единствено в Турция през 1936 г. става ясно, че решението е цялостно отказване от законите на шариата и приемане на нови съвременни закони – швейцарското семейно право. Нито една друга мюсюлманска страна не последва примера на Турция. Обратното традиционните закони на шариата се адаптират и променят по различен начин, за да отговорят на нуждите на съвременното общество.

В ранните етапи на реформисткото движение доктрината на таклид (безпрекословно приемане) все още официално се спазва и юридическата основа на реформата става доктрината на управлението, която позволява на политическата власт (която няма законова власт) да предприема административни регулации по два принципни въпроса.

Първият е за процедурата за показания, която ограничава правата на шариатските съдилища, т.е. те са инструктирани да не приемат случаи, които не отговарят на определени изисквания за доказателства и показания. В Египет през 1931 г. се приема закон, че не може да се разглежда оспорван иск за брак, ако бракът не може да се докаже с официален документ и такъв документ не се издава, ако булката е по-малка от 16 г., а младоженецът – от 18 г. Паралелно бракът между малолетни, под опека на попечител, може да бъде валиден, но ако се оспорва, не може да се разглежда от съдилища. На практика е опит да се премахне бракът между малолетни лица.

Вторият вид административна регулация е директива към съдилищата, на кой от съществуващите законови варианти да се опират. Това позволява на управляващата власт да избира към коя правна школа да се обръщат юристите за отделни случаи. Например традиционен ханафитски закон забранява на жените в Египет да подават иск за развод, въз основа на каквито и да било брачни несъгласия и деяния на съпруга, т.е. изоставени съпруги не могат да напуснат брака. Обаче правната школа на Малики позволява на съпругата да поиска разтрогване на брака при жестокост на съпруга и неизпълнение на съпругески задължения, като бягство или издръжка. Така със закон през 1920 г. в Египет се позволява да се гледат дела по законите на Малики в шариатските съдилища.

През 50-те години в Близкия изток потенциалът на законовите форми е вече изчерпан. Основната доктрина на таклид вече е изчерпана, а доктрината на итджихад е оспорвана и отречена още през Х в. Но по много въпроси законите записани в средновековните кодекси, базирани на текстовете в Коран и Сунна, вече нямат първостепенна власт или изключителен авторитет. Тогавашното право вече се нуждае от промяна на интерпретациите и още повече от

независимото опресняване съобразно нуждите на обществото, на текстовете от оригиналното Божие откровение. Т.е. вратата към итджихад се отваря отново.

Всъщност употребата на итджихад се развива постепенно и се илюстрира от Закона за личния статус в Сирия (1953 г.) и от закона със същото име в Тунис от 1957 г. И двата акта се занимават с полигамията и развода при отказ.

Има много подобни примери, които засягат семейното право в исляма. Твърдите привърженици на шариата отхвърлят реинтерпретацията на основни текстове от Божието откровение. През последните десетилетия правото недвусмислено отхвърля затвореното и идеалистичното отношение към доктрината таклид, която се налага през Средновековието и сега търси начини да намери решение на съвременни проблеми¹⁴.

Както вече се уточнихме фикх или ислямското право е начинът за създаване на система от закони в съответствие с принципите на исляма, като в основата са свещените книги – Коран и хадисите – истории, разказвани за пророка Мохамед и първите мюсюлмани. Събирането на хадисите в сборници и развитието на шариата или правото вървят успоредно.

Правото е техника за интерпретация на онези въпроси, които нямат точно правило, наредба, закон. Дефиницията на правото е от Абу Абдула аш-Шафии, основател на една от правните школи в неговата основна книга Рисала. Според него законите могат да се развиват въз основа на две техники – кийя, т.е. по аналогия и иджма, т.е. консенсус на мненията. През 50-те г. на VII в. - след смъртта на Мохамед съществува силно съперничество между школите на историци и рационалисти.

Методът на рационалистите итджихад няма успех в правото през следващите векове¹⁵.

Процесът на създаване на правни норми продължава до X-XII в. По онова време вече съдиите не търсят потвърждения за присъдите си в свещените книги – Коран или Сунна, а в сборниците със закони на различните правни школи. Халифи и султани си позволяват своя законодателна политика и публикуват задължителни укази¹⁶. Халифът, заобиколен от улами се приема за пръв сред тях, но не е неоспорим авторитет по религиозните въпроси.”¹⁷

Според експерта арабист Йордан Пеев: „В споровете и компромисите между различните школи кристализират и четирите „корена”, начала на ортодоксалното мюсюлманско право: Коранът, преданието (Сунната), консенсуса и аналогията. Оформилите се

¹⁴ Kjeilen Tore – Fiqh, LOOKLEX Encyclopaedia, достъп на 21.07.2015 г.

<http://i-cias.com/e.o/fiqh.htm>

¹⁵ АРАБИС - Историческите корени на учението за марджа ат-таклид, 02.09.2010 г., достъп на 08.02.2015 г.

<http://thepersiangulf.weebly.com/12/post/2010/01/2.html>

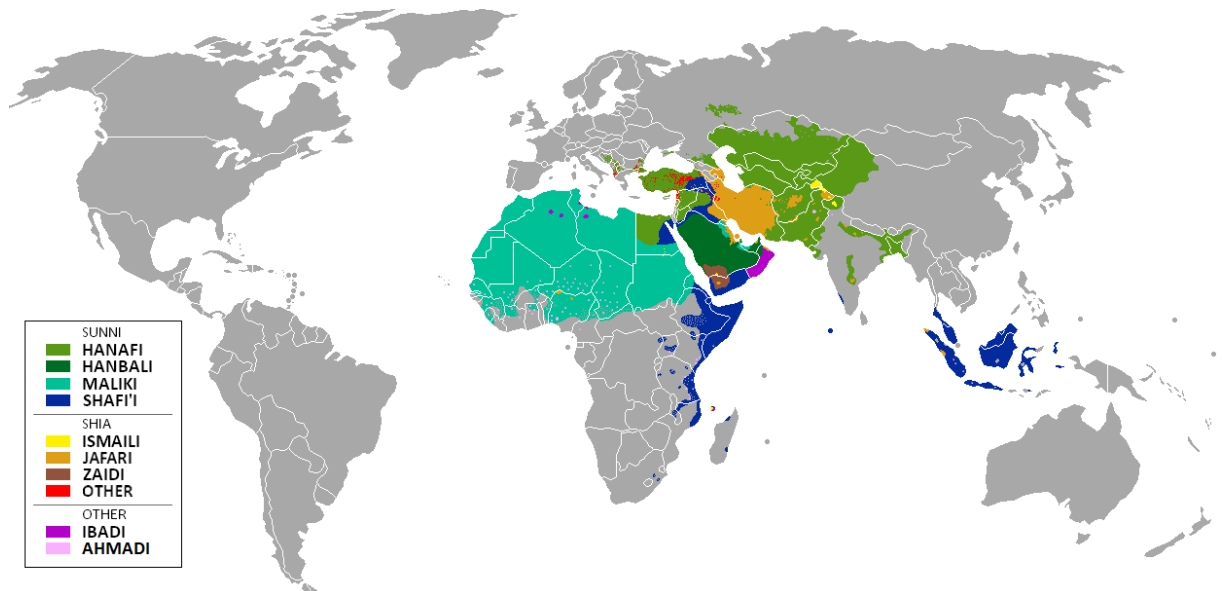
¹⁶ Пак там.

¹⁷ Пак там.

догматични рамки регламентират поведението на правоверните, с оглед на религиозния „закон“, шариата. Те се възприемат от всички сунити, формално не се оспорват от мнозинството шиити“ и продължава, че: „затварянето на „вратите“ за иджихад и надделелият консерватизъм през XII-XIV в. довеждат както до елиминиране на рационализма, така и до заглъхване на самостоятелното, по същество независимо от догмата, философско мислене¹⁸.“

Както бе казано, за ранните мюсюлмански юристи шариатът се дели на две основни направления: теологични вярвания и човешки актове.¹⁹ Именно човешките действия включват ритуали и се нуждаят от закони, които да регулират отношенията между лицата с договори, брак, доказване на кръвно родство, както и актове, свързани със собствеността – напр. продажба, наемане и др.

Конкретните четири основни сунитски правни школи се оформят около IX в. Преди това школите са около 20 на брой. Кои остават и до днес?

https://en.wikipedia.org/wiki/Abu_Hanifa#/media/File:Madhhab_Map3.png

Основните сунитски правни школи са: шафии, ханафи, малики и ханбали, наречени на имената на водещите учени-юристи в тях. Те се различават по отношение на тълкуванията на законите – някои са по-строги, т.е. недопускащи отклонения, а други са по-широки.

- Ханафи – най-старата школа. Основана в Куфа (Ирак) от персиеца Абу Ханифа (699-767г.) Тя преобладава в Турция, Централна Азия, Балканите, Ирак, Сирия, Ливан,

¹⁸ Пак там.

¹⁹ АРАБИС – Разводът на жената в Египет – съвременни проекции на своеобразен секуларизъм в египетското законодателство, 02.11.2010 г., достъп на 21.07.2015 г.
<http://thearabstates.weebly.com/15/post/2010/02/4.html>

Йордания, Афганистан, Пакистан, Индия и Бангладеш. Дава възможност за свобода и широки тълкувания на шариатските принципи. Това е най-мощната правна школа в исляма.

Абу Абдала Ханифа е от първите мюсюлмански учени, които се опитват да намерят начини да се приложат ислямските основи във всекидневния живот. Той изпада в немилост, наричат го невежа, отстъпник и неверник. Затварят го и го отравят. Умира около 767-768 г.

Неговата интерпретация на закона е изключително толерантна към различията вътре в мюсюлманските общности. Той разделя теорията от практиката, като дава предимство на идеите. Съществува оспорвана борба между него и аш-Шафии – и двамата се определят като съперници, а не за приятели. Широкооскроена, но не разпусната, неговата школа пледира за основанието (причината), т.е. личното отсъждане и търсенето на по-доброто.

Учените от школата отказват да контролират религията на човека или духовната съдба и не дават това право на която и да е човешка институция. Престъпленията срещу Бог, т.е. отстъпничеството не се приема от ханафитските учени. Те твърдят, че отстъпничеството не може да се отсъжда от държавата. Държавата не бива да се намесва в отсъждане на отношенията човек-Бог. Държавата трябва да участва само при нарушаване на човешките права - при дейности и взаимоотношенията между хората.

- Малики – основана в Медина (Саудитска Арабия) от Малик ибн-Анас (713?-795 г.) Тя преобладава в Северна Африка, Мавритания, Кувейт и Бахрейн. Привържениците и приемат за валидно основание съгласието (иджма) на религиозната община при тълкуването на правните норми, като съгласието според тях намира израз във възгледите на богословите (улама)²⁰.

Основателят на водещата правна школи в сунитския ислям, Малик ибн-Анас (около 713-795 г.) е известен юрист от Медина. Преподавателите и учениците в школата записват консенсуса между мненията в града и се опират на хадисите като основа. Малики са преобладаващи в Северна, Централна и Западна Африка и Египет. Това е втората школа по най-голям брой привърженици от четирите, като в нея влизат около 25% от мюсюлманите. Следвайки традицията на имам Малик, основното послание на школата е да се отсъжда, като се търси: „идеята за общото добро, обща полза.“

Той не записва основните принципи, върху които създава школата и издава присъди. В това отношение той се противопоставя на неговия съвременник Абу Ханифа, както и на

---

²⁰ Сярова Ели – Правни школи, сайт Религия и философия на религията, достъп на 25.07.2015 г.
http://religiology.org/religions/islam/fikh_schools

своя ученик аш-Шафии, които прецизно записват принципите, въз основа на които отсъждат, като се спират и на мотивите, които взимат под внимание при решението.

Имам Малик само преразказва случките в хадисите, в които има абсолютно доверие. Затова и неговите основни съображения са в разказвача (човекът разказал или записал хадиса). Когато имам Малик има доверие в човека – в качествата на неговия характер, интелигентност и знания, той не се съобразява с веригата на преразказване. Той открито обявява, че приема практиките на хората в Медина като източник.

Например в Мароко колониалната законова система повлиява развитието на местната, но в шариатските съдилища продължават да използват правото на имам Малик по отношение на семейни въпроси. След обявяване на независимост през 1956 г. се приема Закон за личния статус, който е основан на доктрината на Малик.

Мууатта е името на известния сборник с хадиси на техния учител²¹.

- Шафии – основана от Мохамед ибн-Идрис аш-Шафии (767-819-855 г.). Преобладава в Източна Африка, като Египет, Судан, Етиопия, Сомалия, някои територии на Йемен, Югоизточна Азия – Индонезия, Малайзия и Филипините. Повечето кюрди в Ирак са последователи на школата на аш-Шафии. Съществува малка общност около град Киркук (областите Кифри и Клар), които са последователи на школата на Абу Ханифа. Около 15 % от мюсюлманите по света практикуват тази школа.

Те се придържат най-строго към Сунната и към съгласуването на всички обреди²². Школата се определя като най-лесната, за разлика от Ханбали, която се приема за най-трудна по отношение на правилата в социалния и личния живот. В основата на отсъждането на правните решения в школата по традиция е методът за съществуване на консенсус в общността, както и аналогия.

Имамът Абу Абдала Мухамад аш-Шафии произхожда от знатното племе на курейшите, към което принадлежи и пророкът Мохамед. Той е потомък на Абу Талиб, чичото на Пророка, който възпитава и отглежда малкия Мохамед. Израства в Мека, но отива да преподава в Багдад и Кайро. По-късно в Кайро Саладин основава първото медресе (религиозно-правно училище), посветено на имам аш-Шафии близо до мястото, където той е погребан.

Неговото правно учение се основава на аналогията, която по-късно се приема като метод и от други правни школи. Прочут с познанията си върху арабски език, поезия.

---

²¹ Малик бин-Анас – сайт Islam for Bulgaria, достъп на 25.05.2015 г.

http://www.islamforbulgaria.com/islam/person/malik_ibn_anas.html

²² Пак там.

Наричан е „дявол“ и е хвърлян в затвора, дори изминава пътя между Йемен и Багдад окован, като затворник с много унижения.

По негово време се събират много хадиси за пророка Мохамед и разногласията между учените нарастват, докато в Египет аш-Шафии написва своята книга ал-Рисала, която се приема за основа на ислямското право²³. Както се разказва в сайта на български арабисти: *„Самия имам ал-Шафии често се позовава на ал-Рисала като на „нашата книга“, с което подчертавал значението, което ѝ придава. В нея аш-Шафии създава система от безспорни източници на шариата, в които са включени Коран, общи и частни правила, отменящи и отменени съобщения, Сунната, разсъждения на основата на иджма и кийас. За съжаление до нас не достига текстът на старата Рисала, с изключение на откъси, цитирани в книги на други автори.“*

Аш-Шафии е изключително добър при провеждането на публични дебати, като придобива голям опит в тази област при учението му в Багдад в ханафитската школа.

- Ханбали – основана в Багдад от Ахмад ибн-Ханбал (780-855 г.) Разпространена основно в Саудитска Арабия, Катар, части от Оман и Обединените арабски емирства.

Управлението на Саудитска Арабия се основава на правната школа на ибн-Ханбал. Съществуват забрани в страната срещу всички форми на публично изразяване на религията, освен онези, които спазват интерпретацията на властите на точно тази сунитска правна школа. Проблемът е, че в страната има значителни общности от немюсюлмани, както и мюсюлмани, които са привърженици на други правни школи.

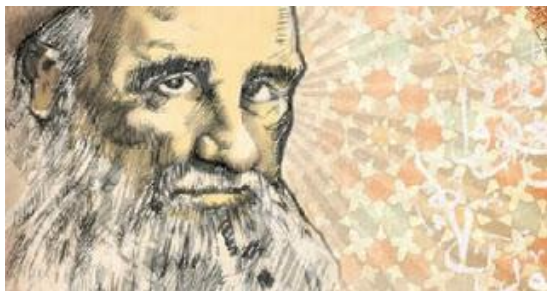
При интерпретацията на ибн-Ханбал на законите на шариата, съдиите могат да отхвърлят показанията на хора, които не са практикуващи мюсюлмани или чиито религиозни убеждения се приемат за неправилни. В саудитските съдилища се пренебрегват показания на свидетели от шиитската общност или се приемат като показания, но с по-малка тежест от тази на свидетелите сунити. Официалното обяснение на властите е, че приетата от тях правна школа на ибн-Ханбал религиозно ги задължава да отхвърлят правото на други религии да съществуват открито на Арабския полуостров. Както е добре известно, правото на свободен избор на религия се определя от международните закони.

Най-известната книга на Ахмад ибн-Ханбал е ал-Муснад²⁴, която съдържа повече от 50 000 събрани от него хадиси. Умира в Багдад.

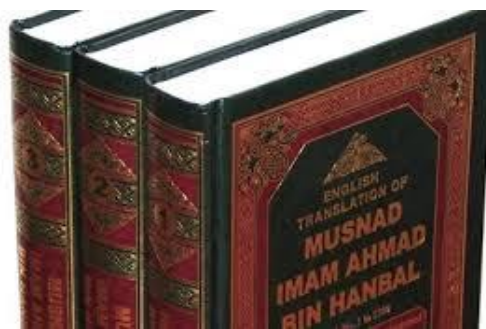
---

²³ Имам Мухаммед Идрис аш-Шафии (р.а.), Way-to-Allah, дружество Кьолн/ Германия, достъп на 21.07.2015 г., http://www.way-to-allah.com/bul/islam/persoenlichkeiten/imamschaf3i_bul.htm

²⁴ Имам Абу Абдаллах Ахмад бин Мухаммед бин Ханбал, Way-to-Allah, дружество Кьолн/ Германия, достъп на 21.07.2015 г., http://www.way-to-allah.com/bul/islam/persoenlichkeiten/imamahmabnohanbal_bul.htm

Ахмад ибн-Ханбал

Сборникът ал-Муснад

<http://nation-cultures.blogspot.com/2012/07/imam-ahmad-ibn-hanbal.html>

<http://alsiraat.co.uk/figh/imam-ahmed-bin-hanbal-figh>

В края на IX в. четирите сунитски школи приемат една общата теория, а именно, че основните източници на ислямското право, са Коран, Сунна, иджма (единодушно мнение на юристите на исляма) и кийас (съждение по аналогия). Отпада широко оспорваният метод итджихад, към който юристите по ислямско право едва в нашето съвремие се опитват да се завърнат.

Преди това в ислямското право итджихад все още се прилага, но с по-малка тежест. До тогава в правото използваните методи имат различната тежест при издаването на присъдите. Техният приоритетен ред е:

- Предписания в Корана, преданията в хадисите или мисли на пророка Мохамед²⁵.
- Консенсус между учените прависти в мюсюлманската общност (иджма),
- Аналогия към подобни случаи от времето на пророка Мохамед (кийя),
- Индивидуални мотиви или мнения (итджихад),
- Обичаи на местното население.

Различието между юристите имами произлиза от това кой основен принцип приемат за основополагащ на учението им. Например за имам Малики основен принцип са традициите на хората в Медина, който не се използва от имам Ахмад ибн-Ханбал. Така най-общо школите се характеризират като:

- Ханифитска школа – либерална школа, толерираща разсъждения чрез силогизми;
- Маликитска школа – интересува се от общата полза и обичаите;
- Шафиитска школа – обръща се към консенсуса на общността на правоверните (иджма);

²⁵ Blanchard C. – Islam: Sunnis and Shiites, CRS Report for Congress, RS 21745, 28.01.2009, достъп на 25.07.2015 г.

<http://www.slideshare.net/FreeLeaks/rs21745>
<http://www.fas.org/sgp/crs/misc/RS21745.pdf>

- Ханбалитска школа – по-твърда и строго настроена. Отличава се с отказ от всичко ново, освен на приетото като основа на исляма²⁶.

Различията между школите се илюстрират най-добре с примери – например каква да бъде съдбата на военнопленниците. В онова време има три варианта за имама – да ги предаде на смърт, да ги освободи срещу откуп или да ги превърне в роби²⁷. В случай че имамът реши военнопленникът да бъде убит, до изпълнение на решението никой няма право да го осакатява или да го подлага на физически мъчения²⁸. В различните школи се издават различни присъди. Според маликитите имамът може също така да освободи военнопленника и да го превърне в зимми. Не се допуска убиването на военнопленници, обърнали се към исляма. Въпросът за унищожение на реколта и стада в завладени територии е също спорен. Например ханифитите настояват, че след като в хода на военните действия могат да се унищожават хора, то това би трябвало да важи в още по-голяма степен за растения и животни. Според всички мазхаби на унищожение подлежи онова имущество, което не бива да преминава в мюсюлманска територия (но по отношение на добитъка не съществува единодушие.)

Интерпретациите на шариата зависят от различните култури и общества, като се приема за закон на Аллах, а човешката интерпретация на законите – фикх. Когато има официален статус, шариатът се интерпретира от мюсюлманските съдии, кадии, но винаги има макар и различна намеса и отговорност на религиозните лидери, имамите.

Много често в мюсюлманските страни съществуват по две отделни съдебни системи – едната за гражданско, криминално или търговско право и втората – система за религиозно право²⁹. Религиозните съдилища и техните съдии (кадии) могат да разглеждат дела за бракове, разводи, отглеждане (попечителство) на дете, наследство, религиозно образование, имущество на вакъфите и семейни проблеми. В страните от Големия Близък изток – Ирак, Израел, Йордания, Оман, Катар, Саудитска Арабия, Сирия, ОАЕ и Йемен има шариатски съдилища, които работят едновременно с гражданските.

РАЗЛИКА МЕЖДУ СУНИТИ И ШИИТИ

Сунитската версия на исляма не изисква йерархия на духовенството и централизирани институции. Липсата на йерархия всъщност подпомага приспособяването на вярата към местните условия. От друга страна, обаче за сунитите е трудно да постигнат единство и солидарност. Така в четирите основни правни групи се появяват и под-групи като: хараджити,

²⁶ Пак там.

²⁷ Джихад – АРАБИС, 24.03.2010 г., достъп на 21.07.2015 г.
http://thearabstates.weebly.com/13/post/2010/03/5.html#_ftn11

²⁸ Агрономов А. - Джихад Свещената война, Жар Птица, 2002

²⁹ Clyde M. - Islam: A Primer, CRS Report for Congress, RS21432, 19.02. 2003, достъп на 03.02.2015 г.
<http://www.investigativeproject.org/documents/testimony/336.pdf>
<http://www.fas.org/sgp/crs/misc/RS21432.pdf>

ухабити, деобанди и др. Всяка от тях отрича останалите. За сунитите властта е напълно легитимна, ако предприема действия и поддържа реда. За разлика от тях шиите са твърдо и непоколебимо убедени, че управлението трябва да се извършва от религиозните лидери. Сунитите предпочитат дори лош управител пред хаос и анархия и религиозната им традиция позволява много ограничено право на бунт. Това се случва, когато управителят дава заповеди, които не съответстват на закона на Аллах, тогава задължението на поданиците за послушание отпада.

При първоначалното разделяне на шиити и сунити в основата са политически причини, но скоро причините прерастват в теологични. По принцип сунитите общуват с Аллах пряко и не съществува йерархия на духовенството. Някои назначени религиозни лидери обаче упражняват значителна социална и политическа власт. Имамите обикновено са влиятелни хора в общността, но не се изисква специално образование за тях. При бедуините например всеки член на племето може да води общата молитва.

За разлика от тях при шиитите понятието имам носи съвсем различно значение. Всеки имам има наследник и му предава своето духовно познание като лидер. Имамите са едновременно духовни и политически лидери.³⁰ Трябва да се уточни, че в хода на историята шиитите губят своите политически битки със сунитските управители. Поради тази причина имамите се концентрират да развиват духовността, която става същността на религиозните шиитски практики и вяра. Шиитите вярват, че когато прекъсва (спира) линията от имами, които са наследници на Али, религиозни лидери, наречени муджахиди, притежават правото да тълкуват и предават познанията (религиозни, мистични и правни) на общността. Най-високо образование от учените се наричат аятоласи (аятолах означава знакът на Аллах).

Някои изследователи категорично твърдят, че шариатът не може да замести законите в държавата. Например според Алекс Алексиев: *„При шиитите днес е разпространена идеята, че шариатът е единственият закон на държавата. Но идеята е съвсем нова и тя през цялата ислямска история фактически не е съществувала, защото шариатът е абсолютно непрактичен и неадекватен, като цялостна съдебна система, като един закон“*³¹. Експертът обяснява, че *„затова още от самото начало, като се започне от Омеядската империя, Абасидите, след това османците, могулите в Индия, шариатът от време на време се използва като семейно право, но почти винаги има паралелна съдебна система, която е де*

---

³⁰ Blanchard C. – Islam: Sunnis and Shiites, CRS Report for Congress, RS 21745, 28.01.2009, достъп на 03.02.2015 г.

<http://www.slideshare.net/FreeLeaks/rs21745>

<http://www.fas.org/sgp/crs/misc/RS21745.pdf>

³¹ Алексиев А. – Идеология на ислямизма, Публична лекция в Дипломатически институт на МВНР на България, 7.03.2011 г., достъп на 03.02.2015 г.

<http://e-vestnik.bg/11212>

факто светска. Например в тези ранни империи това са така наречените съдилища „мазалим“, т.е. съдилища, където всеки може да отиде и да се оплаче от местния велможа и съответно има право да докаже, че той е по някакъв начин малтретиран или репресиран. Други подобни съдилища, като например така наречените полицейски съдилища, наречени шурта, също са съществували от самото начало“.

2. **Джихад** – на арабски трибуквеният корен: „дж/х/д“ означава: „да направя усилие³²“.

Естествено е значението на думата да се търси в смисъла, в който се използва в свещените книги на исляма. Почти всички анализатори цитират текста на Сура 2 в Корана, в който джихадът е описан като военно и завоевателно, а не само отбранително действие (2: 190-193)³³:

"И се сражавайте по пътя на Аллах с онези, които се сражават с вас, и не престъпвайте! Аллах не обича престъпващите.

И ги убивайте там, където ги сварите, и ги прогонете от там, откъдето те ви прогониха! Да заблуждаваш е по-тежко, отколкото да убиваш. И не се сражавайте с тях при Свещената джамия, докато не започнат там да се сражават с вас! А ако се сражават с вас, убийте ги! Такова е възмездието за неверниците.

А престанат ли – Аллах е опрощаващ, милосърден.

И се сражавайте с тях, докато не ще има заблуда и религията ще е на Аллах!"

Според Корана целта на джихад³⁴ се обвързва с идеята за единствения Бог, за борбата с идолите и заблудението на неверниците, което се приема за грях, който е по-тежък от убийство. Не се допуска обаче мюсюлманин да напада пръв. Не става дума за територии, а за духовна битка – „предполага се, че идолопоклонниците вече са осъществили своето нападателно действие спрямо "чистата вяра", като са се отклонили от тази вяра“.

Следователно джихад се възприема като задължение за мюсюлманина и се обвързва в неговото съзнание с религиозната цел. Според Сура 47 (4-8), която също често се цитира от експертите, се определя и наградата – въвеждане в рая на верните последователи на Аллах:

"А ако Аллах пожелае, би им отмъстил, но иска Той да изпита едни от вас чрез други. А на онези, които бъдат убити по пътя на Аллах, Той не ще провали делата им.

Той ще ги напъти и ще подобри положението им.

---

³² Христова Н. – История на тероризма - 2 част, XIV семинар на harta-bg.info, 12.XII.2006 г., http://www.harta-bg.info/resources/papers/istoria_na_terorizma-2.pdf

³³ Свещения Коран, превод проф. Цветан Теофанов, достъп на 25.07.2015 г. http://d1.islamhouse.com/data/bg/ih_books/single/bg_Translation_of_the_Meanings_Quran.pdf

³⁴ Сярова Е. – Джихад, Сайт на доц. д-р Ели Сярова, достъп на 04.02.2015 г. <http://religiology.org/religions/islam/jihad>

И ще ги въведе в Рая, за който ги е известил.

О, вярващи, ако подкрепите [делото на] Аллах, и Той ще ви подкрепи, и ще утвърди стъпките ви.

А които не повярват – гибел за тях! Ще провали Той делата им.³⁵ (47: 4-8).

Според сайт на български арабисти³⁶ - „джихад“ в смисъл на „свещена битка“ срещу неверниците е термин, който се среща в Корана и хадисите и датира от VII в. Д-р Венеамин Пеев³⁷ също твърди в своя статия, че ако концепцията за джихад се превръща в политическа борба срещу западното влияние по-късно, то в началото е завоеванието. Тълкуванието е, че различната религия е заплаха за исляма.

Исторически поглед показва, че при „завоеванията основната интерпретация на джихад е била именно разпространето на Дома на исляма над Дома на войната с всякакви средства, по пътя на войната“.³⁸ Основаната цел е ислямът да се превърне в господстваща религия. От немюсюлманите джихадът се определя като „свещена война“ или водене на война с тях чрез: „нанасяне на удари, изземане на тяхната собственост, разрушаване на светилищата им, унищожаване на идолите им и пр.“. Тогава джихадът се смята за едно от основните задължения на мюсюлманската общност. Според периодизацията на д-р Пеев: „В модерната и постмодерната епоха мотивите за “джихад” не са едни и същи, както в зората на исляма и средновековната епоха³⁹“.

В началото от това основно понятие произтичат две отделни, но допълващи се понятия за голям и малък джихад. Големият джихад е духовно усилие, което всеки мюсюлманин трябва да направи над себе си, за да прилага законите на исляма. Непрестанен дълг е постоянно да поддържа религиозната вяра и да се държи като истински правоверен. Малкият джихад е задължителният дълг на всеки мюсюлманин да защитава, със средствата, с които разполага: (участие във военни битки, финанси, насърчаване) своята религия, когато тя е застрашена.

---

³⁵ Свещения Коран, превод проф. Цветан Теофанов, достъп на 25.07.2015 г.

http://d1.islamhouse.com/data/bg/ih_books/single/bg_Translation_of_the_Meanings_Quran.pdf

³⁶ Джихад – Сайт на Асоциация за развитие на Арабо-български инициативи и сътрудничество (АРАБИС), достъп на 04.02.2015 г.

http://thearabstates.weebly.com/13/post/2010/03/5.html#_ftn4

³⁷ Пеев Венеамин - Джихад и “Свещената война”: извращенията на всяка религия, 19.05.2013 г., достъп на 10.02.2015 г.

<http://pastir.org/news/9727?session-id=76856eb80dc71788c1f6fabb0c911f30>

³⁸ Джихад – Сайт на Асоциация за развитие на Арабо-български инициативи и сътрудничество (АРАБИС), достъп на 04.02.2015 г.

http://thearabstates.weebly.com/13/post/2010/03/5.html#_ftn4

³⁹ Пеев Венеамин - Джихад и “Свещената война”: извращенията на всяка религия, 19.05.2013 г., достъп на 10.02.2015 г.

<http://pastir.org/news/9727?session-id=76856eb80dc71788c1f6fabb0c911f30>

Обаче именно тук се крият опасности - последователните тълкувания на схващането за малкия джихад водят до появата на воинстващия салафизъм, който през 70-те години на ХХ в. създава международно джихадистко движение.⁴⁰ Ето защо радикалните ислямисти се наричат джихадисти, защото приемат джихада като необходимо военно (т.е. терористично) действие срещу другите религии⁴¹. Джихадът, който както бе споменато означава на арабски – полагане на усилие, е приеман буквално от джихадистите като средство за налагане на религиозната власт чрез сила върху всички несъгласни.⁴²

Трябва да се изясни отново, че от гледна точка на традиционния ислям въоръженият джихад или каквато и да е форма на материален джихад представляват само външния аспект на джихада. По-важният вътрешен аспект е борбата, която предприема всеки мюсюлманин за да пречисти душата си от земните желания, недостатъци и егоизъм. Т.е. джихад не означава военни действия, а по-точно предполага големи усилия, борба, стремеж към благородна цел, извършвани от мюсюлманин⁴³. За християнските теолози това тълкувание на джихада не е съвсем точно.

Мюсюлманските изследователи поддържат идеята за малкия джихад, като се позовават на известен хадис, според който когато пророкът Мохамед се връща от военна битка, той обяснява: „*Ние си дойдохме от малкия джихад към големия.*“⁴⁴ Според други записани думи на Пророка: „*най-добрият джихад за жените е да направят хадж, а за онези, които имат възрастни родители е да се грижат за тях.*“⁴⁵

В предишните векове тълкуването на понятието джихад приема, че то включва въоръжени действия само в защита на слабите, когато целта е да се постигне разбирателство и мир. Днес под джихад се разбира агресивна война от конспиративен тип, която иска да постигне пълна победа над посочения враг, независимо дали той е мюсюлманин или не.

Идеологията на радикалните ислямисти за съвременното значение на джихад⁴⁶ се основава на някои коранични текстове като аятите в Сура 4(76):

---

⁴⁰ Христова Н. – История на тероризма - 2 част, XIV семинар на harta-bg.info, 12.XII.2006 г., http://www.harta-bg.info/resources/papers/istoria_na_terorizma-2.pdf

⁴¹ Пеев Вениамин - Джихад и “Свещената война”: извращенията на всяка религия, 19.05.2013 г., достъп на 10.02.2015 г.

<http://pastir.org/news/9727?session-id=76856eb80dc71788c1f6fabb0c911f30>

⁴² Джихадисти от всички страни, Ройтерс, 11.10.2013 г., достъп на 25.07.2015 г.

http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/sviat/2013/10/11/2159011_djihadisti_ot_vsichki_strani/

⁴³ Al-Sharif M. - The Evolution of Jihadi Concept in Islamic Thoughts, Al-Mada House, Damascus, paperback, 2008 – Arabic, The Varied Interpretations of Jihad, достъп на 03.02.2015 г.

<http://politicalislam.org/Articles/PI%20401%20The%20Evolution%20of%20the%20Concept%20of%20Jihad.pdf>

⁴⁴ Пак там.

⁴⁵ Пак там.

⁴⁶ Пеев Вениамин - Джихад и “Свещената война”: извращенията на всяка религия, 19.05.2013 г., достъп на 10.02.2015 г.

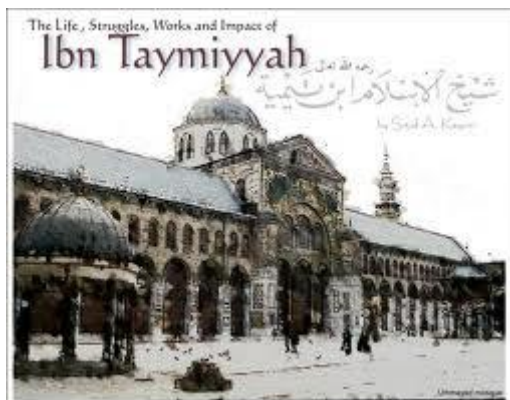
<http://pastir.org/news/9727?session-id=76856eb80dc71788c1f6fabb0c911f30>

“ Вярващите се сражават по пътя на Аллах, а неверниците се сражават по пътя на идолиите. Сражавайте се с приятелите на сатаните! Слабо е коварството на сатаната!”.⁴⁷

Става ясно, че “сраженията” се възприемат като водени “в името на Аллах” срещу “приятелите на сатаната” – категория, която обозначава всички, които не принадлежат към ислямската религия. Радикалните ислямисти включват в тази категория преди всичко представителите на юдейската и християнската култура. Не бива да се пропуска обаче, че борбата срещу “приятелите на сатаната” много често се предизвиква от европеизирането и американизирането на ислямските страни.

В наше време експертите-арабистите все още не са единодушни дали джихад трябва да се извършва от всеки мюсюлманин или само от онзи, който е в състояние да го извърши. Разделят се още в определянето на условията и обстоятелствата, които налагат джихад. Например дали това е разпространението на исляма, борбата срещу политеизма или при нападение срещу мюсюлмани.

Първата поява на формална джихадска доктрина се приписва на имам ал-Шафии, който основава една от четирите основни правни школи в ислям, както видяхме по-горе. Към по-крайните учени спада ибн-Таймия, който близо 5 века по-късно създава същността на доктрината за джихада. Известен е като краен критик на суфизма, който определя шиитите като еретици.

Омеядската джамия, в която преподава ибн-Таймия Гробът на ибн-Таймия в Сирия

http://qsep.com/modules.php?name=assunnah&d_op=viewarticle&aid=183

<http://www.cifiaonline.com/blackdeedsofsalafis.htm>

⁴⁷ Свещения Коран, превод проф. Цветан Теофанов, достъп на 25.07.2015 г.

http://d1.islamhouse.com/data/bg/ih_books/single/bg_Translation_of_the_Meanings_Quran.pdf

Ахмед Таки ал-Дин Абу ал-Абас (1263-1328) принадлежи към школата на ибн-Ханбал и се приема от повечето салафисти за неоспорим авторитет по ислям. Той издига джихада до позиция, която е по-важна от основни стълбове на исляма, като молитва, пости или пътуване за хадж. В неговите възгледи религиозният текст винаги има предимство при тълкуване дори когато логиката предполага обратен извод. На него се приписва одобряването на въоръжен конфликт с всеки, който не одобрява шариата.

Както отбелязва д-р Пеев, днес радикалните ислямисти имат своите идеолози, които ги поддържат теоретично. Например д-р Юсеф Карадауи заявява публично, че “джихад е задължение” за всеки мюсюлманин и се позовава на Сура 9:71, където се казва⁴⁸:

„А вярващите мъже и жени са покровители един на друг. Те повеляват одобряването и възбраняват порицаването, и отслужват молитвата, и дават милостинята закат, и се покоряват на Аллах и на Неговия Пратеник. Тези Аллах ще помилва. Аллах е всемогъщ, премъдър“⁴⁹.

При интерпретацията на д-р Карадауи, цитираните аяти дават право на мъже, жени и дори деца да участват в джихад като задължение със самоубийствени действия, както в страната на исляма, така и извън страната, което явно противоречи на основните средновековни разбирания за джихад, а именно че родината трябва да се защитава само от нашественици и тирани (9:13-15; 21:80 и др.)⁵⁰.

РЕФОРМАТОРИТЕ И ДЖИХАД

През XIX в. известни ислямски учени упорито тълкуват използването на джихад изключително само като защита при чужда окупация на ислямски земи. Сред тях са Гамал ал-Афгани и Мохамед Абду. Реформаторите се борят срещу фанатизма и екстремизма и отхвърлят много салафитски интерпретации, които най-общо призовават за джихад срещу неверниците.

Гамал ал-Дин ал-Афгани (1838-1897 г.) е пътуващ мюсюлмански философ, който има силно влияние върху арабския свят, Иран и Турция. Той е горещ привърженик на науката и западната цивилизация.

Мохамед Абду (1849-1905 г.) пише в защита на хармоничните отношения между монотеистичните религии и обяснява, че според него ислямът гарантира свобода на мисълта и вярванията. Според него политиките и личните битки за власт са причините за ранните

---

⁴⁸ Свещения Коран, превод проф. Цветан Теофанов, достъп на 25.07.2015 г.

http://d1.islamhouse.com/data/bg/ih_books/single/bg_Translation_of_the_Meanings_Quran.pdf

⁴⁹ Пеев Вениамин - Джихад и “Свещената война”: извращенията на всяка религия, 19.05.2013 г., достъп на 10.02.2015 г.

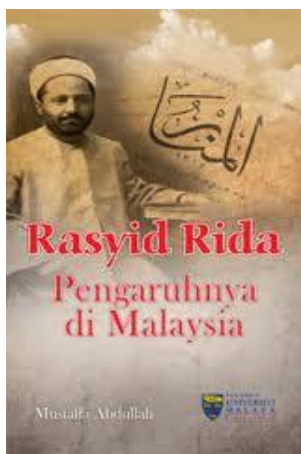
<http://pastir.org/news/9727?session-id=76856eb80dc71788c1f6fabb0c911f30>

⁵⁰ Пак там.

мюсюлмански войни, а не религиозните различия. Абду твърди, че разпространението на исляма трябва да става само с мирни средства – без никаква сила.

Третият известен реформатор е Мохамед Рашид Рида (1865-1935 г.), който е роден в Ливан и става студент на Мохамед Абду, когато емигрира в Египет през 1898 г. Издава вестник ал-Манар от 1899 г. до смъртта си.

Рашид Рида преминава сложен път на развитие, но в първите си творби приема, че джихадът има само отбранителна същност. Според него терминът джихад неправилно е използван от теолозите като заместител на думата война, и той го определя само като умерена съпротива. Отхвърля идеята, че джихадът е религиозна война, което той нарича еретична интерпретация, заимствана от кръстоносците.

Рашид Рида в музея в Керала

Тримата реформисти

<http://www.islaminteractive.info/content/rashid-rida-and-kerala-muslim-reformist-movements>

<http://www.crethiplethi.com/the-ideology-of-the-muslim-brotherhood/global-islam/2011/>

По-късно за съжаление променя възгледите си след силните светски вълни под западно влияние в Турция и Египет и започва кампания срещу интелектуалци, които обвинява във вероотстъпничество и ерес. Твърди, че вярата е въпрос на подчинение на интерпретациите на ислямските авторитети, а не резултат на логическо мислене.

Ако ранните реформатори виждат в западната цивилизация пример за справедливост, свобода и разум, то Хасан ал-Банна (1906-1949 г.), основателят на популярната организация „Мюсюлманско братство“ през март 1928 г., я определя като комбинация от атеизъм и сексуална свобода. Според него ислямът превъзхожда западната цивилизация, а не обратното, и е необходимо премахване на вътрешните институции, които приемат западните вярвания, особено в областта на образованието и законодателството.

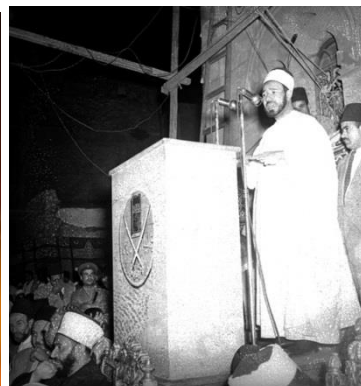
Хасан ал-Банна твърди, че за да стане това, джихадът трябва да е форма на физическа битка и задължение на всеки мюсюлманин. Той проявява непостоянство във възгледа как да се

приложи това на практика – понякога твърди, че действия се предприемат само, когато мюсюлманинът е атакуван, а друг път – че законни са действията срещу всеки, който отказва да приеме исляма.

Хасан ал-Банна и логото на Мюсюлмански братя

Хасан ал-Банна произнася реч

<http://pointdebasculecanada.ca/the-50-point-manifesto-of-hassan-al-banna/>

http://www.yourmiddleeast.com/special-reports/article/100-years-of-middle-east-history-part-1_11396

3. Ислямизъм или фундаментализъм

Учените дават различни определения на понятието ислямизъм, като в наши дни най-често го отъждествяват с политически ислям. Най-често се цитира дефиницията на Мартин Крамер, че: „Ислямизмът се свързва с политическата доктрина на исляма. Или казано по друг начин ислямисти се наричат онези мюсюлмани, които твърдят, че ислямът трябва да управлява не само на личния, но и на обществения живот на хората.“⁵¹ Някои ислямистки организации искат да управляват като признават изборите, многопартийната система и други модерни демократични инструменти. Например организация, която споделя публично тези идеи, е "Мюсюлмански братя" с някои от регионалните й клонове.

Проблем по-скоро има при уточняването на различията между ислямизъм и фундаментализъм. Според доц. д-р Н. Христова: „Ислямизмът не е теологическа доктрина, а понятие, което обозначава използването на исляма за политически цели. В този смисъл ислямизмът трябва да бъде разграничаван от фундаментализма“.⁵²

Понятието фундаментализъм вече почти не се употребява най-вече поради разцепването на ислямските фундаменталисти на огромен брой групички, всяка от които изисква допълнително уточняване за нейната идеология. Така днес масово се използват нови

⁵¹ Kramer M.- Coming to Terms: Fundamentalists or Islamists?, Middle East Quarterly, 2009, достъп на 03.02.2015 г.

<http://www.webcitation.org/query?url=http://www.geocities.com/martinkramerorg/Terms.htm&date=2009-10-26+02:20:35>

⁵² Христова Н. – История на тероризма – II част, , XIV семинар на harta-bg.info, 12.XII.2006 г., http://www.harta-bg.info/resources/papers/istoria_na_terorizma-2.pdf

определения, като джихадисти, салафисти, радикални ислямисти и други. Но като цяло с фундаментализъм се означава: „желанието за връщане към основополагащите за исляма текстове“⁵³. Някои по-остарели тълкувания посочват, че като цяло „фундаментализмът изпада в ислямизъм, когато е използван като идеология, за да наложи на обществото и държавата на една страна стриктния модел на първоначалния ислям, шариата /ислямския закон/.“

След 11 септември термините, които имат популярност, придобиват нов акцент⁵⁴. Дотогава се използва мюсюлмански фундаментализъм, но след това в употреба навлиза джихадизмът. Преди атентатите джихадизмът се използва ограничено – предимно в пакистански и индийски медии, но навлиза мощно в западната преса след терористичните атаки в САЩ от 11 септември и войната в Афганистан. Днес джихадисти се използва, за да се обозначат ислямисти, които използват насилието.

М. Крамер уточнява формулировката си за политическия ислям, като пише: „Световната общност често използва термина „политически ислям“, за да обозначи движения и групи, които принадлежат на по-широкото определение фундаменталистки подем, но имат специфична политическа програма“⁵⁵.“

Или „ислямисти“ са мюсюлманите с определени политически цели. Не е задължително непременно да се отнасят заплашително към другите хора. Съществуват много законни и отговорни към обществото мюсюлмански групи с политически цели, както и ислямисти, които са извън закона. Групите и лицата, които действат извън закона и прилагат насилие за постигане на целите си, се определят като екстремисти или днес вече - джихадисти. Следователно има стриктно разделение – съществуват фундаменталисти, някои от които са ислямисти и някои от тях са екстремисти. Само последните представляват заплахата.

Според Мартин Крамер обаче тази класификация съдържа вътрешни противоречия, които веднага проличават при въпроси като: Достатъчно ли е решение на някое от правителствата в Близкия изток да постави някое движение извън закона, за да следва, че то е екстремистко? Къде се причисляват групи, които приемат борбата с оръжие и изборни бюлетини едновременно?⁵⁶

Известни политически лидери и държавници също дават свои определения на ислямизма. Сред най-крайните са Даниел Пайпс, със заглавие на интервю „Ислямизмът е

---

⁵³ Пак там.

⁵⁴ Kramer M.- Coming to Terms: Fundamentalists or Islamists?, Middle East Quarterly, 2009, достъп на 03.02.2015 г.

<http://www.webcitation.org/query?url=http://www.geocities.com/martinkramerorg/Terms.htm&date=2009-10-26+02:20:35>

⁵⁵ Пак там.

⁵⁶ Пак там.

фашизъм“⁵⁷. „Ислямизмът е новият болшеvizъм“ е заглавието на колонка на Маргарет Тачър, бившият министър председател на Великобритания. Тя определя ислямистите като ислямски еквивалент на фашисти и болшевики и следователно като врагове на демокрацията и свободата. „В действителност ислямистката военна идеология и програма цели да промени социалния ред в света и да го промени според техните догми и идеали. Мюсюлмани е само заглавието на международната военна партия, организирана от исляма за да вкара в действие нейната военна програма. А „джихад“ се отнася за тази войнствена програма и огромните усилия, които ислямските партии полагат за постигане на целта.“ Обвиненията се насочват като цяло към исляма, а не само към ислямистите. „Ислямът цели да разруши всички държави и техните правителства навсякъде по света, когато те се противопоставят на идеологията и програмата на исляма. Целта на ислямския джихад е да премахне управлението на държавите по не-ислямска система и да създаде на нейно място ислямска такава. Ислямът не се ограничава да извърши тази революция в една или няколко държави, целта е – всеобща революция.“⁵⁸

МЮСЮЛМАНСКИТЕ ЛИДЕРИ ЗА ФУНДАМЕНТАЛИЗМА И ИСЛЯМИЗМА

Според Мартин Крамер споровете за различни термини на арабски, персийски или урду заслужават отделно внимание и се базират на други източници⁵⁹. Рядко мюсюлманите изразяват своето мнение каква терминология трябва да използват западните държави.

Обикновено лидерите на ислямски движения отхвърлят употребата на думата фундаментализъм. В реч в Лондон през 1992 г. Рашид Гануши, лидерът на партията Ан-Нахда в Тунис, който тогава се намира в изгнание във Великобритания, но след Арабската пролет се завръща в родината си, категорично отхвърля термина фундаментализъм: „защото съдържа негативна конотация при употребата му в Западните страни.“⁶⁰

Същата година ръководителят на Националния ислямски фронт в Судан Хасан ат-Тирази, казва, че фундаментализмът е: „подвеждащ термин в смисъл, че е феномен, който е много либерален, много прогресивен и ориентиран повече към бъдещето, отколкото догматично, консервативно движение и дори реакционно“⁶¹.

---

⁵⁷ Пак там.

⁵⁸ Пак там.

⁵⁹ Kramer M.- Coming to Terms: Fundamentalists or Islamists?, Middle East Quarterly, 2009, достъп на 03.02.2015 г.

<http://www.webcitation.org/query?url=http://www.geocities.com/martinkramerorg/Terms.htm&date=2009-10-26+02:20:35>

⁶⁰ Пак там.

⁶¹ Пак там.

Ако фундаментализмът не е приемлив, то кой е терминът, който мюсюлманите препоръчват на Западните страни?

През 1988 г. Фронсоа Бурга, френски академик, публикува книгата „*L'Islamisme au Maghreb*“, написана със симпатия към новите движения. Въпреки това среща съпротива при употребата на терминологията от тогавашния лидер на Алжирския ислямски фронт за спасение Абаси Мадани, който заявява: „*Вие първо трябва да смените заглавието на Вашата книга! Защо ислямизъм? Само ислям е нашата идеология. Ние сме мюсюлмани!*“⁶² Друг термин се отхвърля категорично.

Духовният лидер на Хизбула, днес покойният лидер аятолах Мухамад Хюсейн Фадлала, дава в свое интервю за английски вестник през 1992 г. отговор на въпроса кой от двата термина фундаментализъм или ислямизъм смята за по-подходящ. Както Гануши и Тираби и той отхвърля фундаментализма, защото носи отрицателна (свързана с насилие) конотация. Но и също като Мадани не приема и ислямизма, като заявява: „*Дълго мислих по въпроса и приемам само употребата на думата мюсюлманин, която включва всички видове дейности в сферата на исляма.*“

След половин година за същото издание Фадлала ревизира своето мнение, като заявява: „*Оспорвам думата фундаментализъм, предпочитам израза „ислямско движение“, който показва желание за общи действия и хармоничен общуване с другите движения, които имат различна идеология и не ги игнорират. В западната терминология фундаментализъм предполага и внушава насилие, а ислямистите никога не избират насилието. Обратното – насилието им е наложено.*“

Днес безспорно вече се е наложил терминът ислямизъм. Като неговата най-използваната дефиниция е всъщност неговият синоним политически ислям, който се отнася за онези политически движения, които налагат исляма като политическа идеология. Тази дефиниция разграничава ислямизма от обществени политически движения като социализъм, но и от основния традиционен ислям, за който свещените книги в исляма не са политическа теория. Както Стенли Тревър уточнява: „*Терминът ислямизъм не винаги подразбира войнственост и агресивност*“⁶³.

Обаче съществуват ислямски лидери, които открито не само признават, но и налагат сливането на понятията ислям и политика. Известният цитатът на Хомейни, първия аятолах на

---

⁶² Kramer M. - Coming to Terms: Fundamentalists or Islamists?, Middle East Quarterly, 2009 г. , достъп на 03.02.2015 г.
<http://www.webcitation.org/query?url=http://www.geocities.com/martinkramerorg/Terms.htm&date=2009-10-26+02:20:35>

⁶³ Stanley T. - Islamist, Islamiste, Islamicist, Perspectives on World History and Current Events, юли 2005 г., достъп на 03.02.2015 г.
<http://www.pwhce.org/islamism.html>

Ислямската република Иран е: „Ислямът или е политика, или е нищо!⁶⁴. Неговият създател беше съдия, държавник, генерал и пророк. Църквата и държавата не са отделени, защото те не съществуват като отделни институции и дори като отделни понятия и концепции. Това се случва наистина, но значително по-късно и на различни места, по различен начин.“

Пророкът Мохамед управлява като глава на държавата и наистина изпълнява дейности от всички изброени длъжности – той раздава правосъдие, повишава данъци, прокарва закони, обявява войни, сключва мир. Или ислямът още от самото начало, както пише в свещените му книги, е религия, която предполага използването на власт.

След атентата от 11 септември дебатът в Западните държави за използваната терминология нараства още повече. Един от най-известните учени Мохамед Айюб, твърди, че: „Три основни предположения не са верни, а именно че политическият ислям и самият ислям са монолитни, че насилието е присъщо на политическия ислям и че преплитането между религия и политика е уникално само за исляма.“⁶⁵ Според него дефиницията на политическия ислям или ислямизма трябва да уточнява, че „това е ислямът като политическа идеология, а не като религиозна или теологична конструкция“.

Според него най-важно е, че привържениците на политическия ислям твърдят, че „ислямът като вяра съдържа доста важни указания как политиката и обществото трябва да се управляват в съвременния мюсюлмански свят и че тези указания могат да се прилагат.“⁶⁶

Израелският анализатор Пинкас Инбари упреква Запада, че изобщо приема понятието политически ислям⁶⁷. За него политическият ислям е феномен, който представлява комбинация от ляво и ислямско управление. Според него политическият ислям е пълна заблуда, която както той пише е: „широко разпространена школа от учения, която приема факта, че Западът и ислямът могат да съществуват съвместно“. За експерта абсолютно не е вярно, че ислямът е многолик и неговата политическа същност може да съществува заедно със Западните ценности⁶⁸.

---

⁶⁴ Lewis B. - Issue Islamic Revolution, 21.01.1988, достъп на 03.02.2015 г.

<http://www.nybooks.com/articles/archives/1988/jan/21/islamic-revolution/?page=1>

⁶⁵ Ayoub M. – Political Islam: Image and Reality, World Policy Journal, Есен 2004, достъп на 03.02.2015 г.

<http://www.mafhoum.com/press7/221P6.pdf>

⁶⁶ Пак там.

⁶⁷ Inbari P. - Political Islam and Europe: Caveat Emptor, 2011 г., World Jewish Congress Research And Policy Institute, Jerusalem, достъп на 03.02.2015 г.

<http://www.worldjewishcongress.org/uploads/documents/578b2190389334f5c7da76f8e82dedd479dc1d0a.pdf>

⁶⁸ Inbari P. - Political Islam and Europe: Caveat Emptor, 2011 г., World Jewish Congress Research And Policy Institute, Jerusalem, достъп на 03.02.2015 г.

<http://www.worldjewishcongress.org/uploads/documents/578b2190389334f5c7da76f8e82dedd479dc1d0a.pdf>

Според известния експерт по ислям и въпросите на Изтока Джон Еспозито трябва да се приеме многоликостта и разнообразието на ислямските движения и да се търсят съвместни пътища на Западните страни с тях: „Мюсюлманските концепции за участие и демократизация варират в широк диапазон⁶⁹. Секуларистите подкрепят демокрацията, която отстоява принципа за разделение на религията от държавата. На другия полюс са онези, които приемат, че ислямът има собствени форми на управление, които са напълно несъвместими с демокрацията. Умерените ислямисти поддържат светската позиция, а традиционалистите твърдят, че традиционните идеи – съвети (шура), консенсус (иджма), търсене на прецеденти (итджихад) могат да развият приемливи ислямски форми на демократизиране.“

Джон Еспозито се противопоставя на крайните оценки на западните анализатори като пише: “Някои учени твърдят, че ислямистките групировки са вътрешно непримирими и войнолюбиви, но други поставят отличителната линия между умереното мнозинство и екстремистко настроеното малцинство. Проблемът е дали ислямистките отговори са в резултат на идеологически съображения или на провалена държавна управленческа политика и репресивни действия. Онези, които приемат политическия ислям като монолитна заплаха срещат съпротивата на другите, които предупреждават, че този поглед създава нов комунизъм, който подкрепя авторитарните режими и пренебрегва дълбоки политически и социално икономически проблеми. Следователно той предпочита окопалите се режими, което е избирателна подкрепа за демократизирането и човешките права. Въпросът е дали кратковременната стратегия, която залага на стабилност би уравновесила с дългосрочен план, който се отнася до самоопределението и засилването на гражданско общество.“

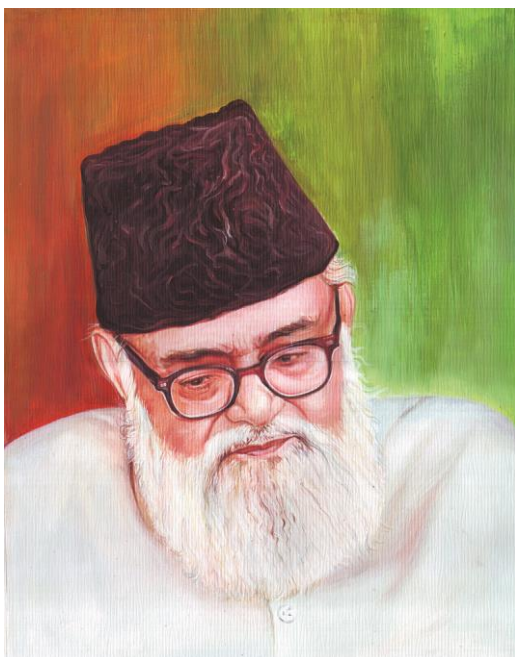
Силата на ислямските организации, които често представляват малцинство, понякога се дължи на техния отговор чрез активни действия на затворена политическа система⁷⁰. Другият и основен източник на фанатизма им е желанието за насилствено установяване на държава, която да се управлява по нормите на шариата.

Двама известни идеолози на радикалния ислям проповядват в своите трудове основните положения. Те са Абул Ала Маудуди в Пакистан и Сайед Кутб в Египет. Анализът на техните трудове изисква голям обем и излиза извън рамките на настоящата статия.

---

⁶⁹ Esposito J. L. – Political Islam and the West, пролет 2000 г., Joint Force Quarterly, достъп на 03.02.2015 г. <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/jfq/1124.pdf>

⁷⁰ Ayoob M. – The Many Faces of Political Islam, 9th Annual Conf., Center for the Study of Islam & Democracy, 14.05.2008, достъп на 03.02.2015 г. http://www.csidonline.org/9th_annual_conf/Mohammed_Ayoob_CSID_paper.pdf

Абул ал-Муадуди

Сайед Кутб

https://en.wikipedia.org/wiki/Abul_A%27la_Maududi#/media/File:Abul_ala_maududi.jpg

https://en.wikipedia.org/wiki/Sayyid_Qutb#/media/File:Qutb.jpg

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Трудноста при изясняването на понятията, които са обект на настоящата статия започва още с избора на каноничните текстове, които обясняват какво е джихад например. Аятите, които се цитират имат противоположно съдържание, според времето, когато са датирани.

Изводът на проф. Пеев е, че в това отношение, въпреки цялата си императивност, Коранът не е последователен⁷¹. В меканските аяти човекът е очертан като относително „по-самостоятелен“ – пред него още стои изборът да се присъедини ли към Пророка, или не. В мединските аяти взема връх всемогъщата и направляваща сила на Бог. Тази категоричност прави и по-заплашителни стиховете срещу неверниците.

Понятията шариат, джихад, ислямизъм и фундаментализъм притежават много и различни тълкувания. Отделни школи и учени са привърженици на различни течения, които имат своите обяснения за същността на термините. Настоящият текст не претендира за завършеност и изчерпателност. Той е само един опит да се хвърли светлина върху значението на изброените понятия.

---

⁷¹ АРАБИС (М. Иванова) – Историческите корени на учението за марджа ат-таклид, 02.09.2010 г., достъп на 08.02.2015 г.

<http://thepersiangulf.weebly.com/12/post/2010/01/2.html>

Надявам се, че с написаната студия се внася уточнение за връзката между шариата и ислямското право. Т.е. че четирите сунитски правни школи не представляват завършен комплект на ислямските закони, а само част от тях, които се свързват с части от наказателното, семейното и наследственото право.

Най-голямо противоречие носи тълкуването на понятието джихад, дори или особено сред мюсюлманите. Джихадът носи своята стойност като вътрешен процес – усилие да се преодолее лошото в човешката природа за мнозинството от мюсюлманите. Но за преобладаващото население на земята, джихадисти си остават онези мюсюлмани, които използват насилие за да наложат своята вяра.

По отношение на ислямизма и фундаментализма има повече консенсус. Предпочитаното понятие ислямизъм на практика се отъждествява с политически ислям и измества фундаментализма от употреба.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Алексиев А. – Идеология на ислямизма, Публична лекция в Дипломатически институт на МВНР на България, 07.03.2011 г., <http://e-vestnik.bg/11212>, достъп на 03.02.2015 г.
2. Алексиев А. Р. – Заплахата на радикалния ислям срещу Запада и мюсюлманския свят, 2011 г., Hudson Institute, Вашингтон, достъп на 03.02.2015 г.
<http://www.faktor.bg/novini/balgariya/14737-otplatata-na-ekstremizma.html>
3. Джихад – Сайт на Асоциация за развитие на Арабо-български инициативи и сътрудничество (АРАБИС), достъп на 04.02.2015 г.
http://thearabstates.weebly.com/13/post/2010/03/5.html#_ftn4
4. Динева О. – Етнорелигиозни разслоения по време на управлението на Омеядската династия (661-750 г.), 02.09.2010 г., София
<http://thearabstates.weebly.com/14/post/2010/02/2.html>
5. Евстатиев С. – Религия и политика в Арабския свят (Ислямът в обществото), София, Изток-Запад, 2012 г.
6. Майер М. – Ислямските движения в Близкия изток, Парадигма, София, 2009 г.
7. Майер М. – Стратегии и идеологии на ислямистките групировки в Сирия, Научен архив на НБУ, София, 30.06.2014 г., достъп 03.02.2015 г. <http://eprints.nbu.bg/2276/>
8. Пеев Вениамин - Джихад и "Свещената война": извращенията на всяка религия, 19.05.2013 г., достъп на 10.02.2015 г.
<http://pastir.org/news/9727?session-id=76856eb80dc71788c1f6fabb0c911f30>
9. Пивоваров Даниил – Что такое шариат?, Философский словарь, достъп на 21.07.2015 г.
<http://www.onlinedics.ru/slovar/fil/sh/shariat.html>
10. Сярова Е. – Правни школи в исляма, Сайт на доц. д-р Ели Сярова, достъп на 04.02.2015 г.
http://religiology.org/religions/islam/fikh_schools
11. Христова Н. – История на тероризма – II част, , XIV семинар на harta-bg.info, 12.12.2006 г., достъп на 03.02.2015 г.
http://www.harta-bg.info/resources/papers/istoria_na_terorizma-2.pdf
12. Чуков Вл. – Политическият ислям и Арабската пролет, Публична лекция в Дипломатическия институт на МВНР на България, 10.11.2011г., достъп на 03.02.2015 г.
<http://bdi.mfa.government.bg/bg/papers/Politicheskiat%20islam%20i%20arabskata%20prolet.pdf>
13. Al-Sharif M. – The Evolution of Jihadi Concept in Islamic Thoughts, Al-Mada House, Damascus, paperback, 2008 – Arabic, The Varied Interpretations of Jihad, достъп на 03.02.2015 г.
<http://politicalislam.org/Articles/PI%20401%20The%20Evolution%20of%20the%20Concept%20of%20Jihad.pdf>
14. Ayoob M. – Political Islam: Image and Reality, Wourld Policy Journal, есен 2004 г., достъп на 03.02.2015 г.
<http://www.mafhoum.com/press7/221P6.pdf>
15. Ayoob M. – The Many Faces of Political Islam, 9th Annual Conf., Center for the Study of Islam & Democracy, 14.05.2008, достъп на 03.02.3015 г.
http://www.csionline.org/9th_annual_conf/Mohammed_Ayoob_CSID_paper.pdf
16. Blanchard C. – Islam: Sunnis and Shiites, CRS Report for Congress, RS 21745, 28.01.2009 г., достъп на 03.02.2015 г.
<http://www.slideshare.net/FreeLeaks/rs21745>

- <http://www.fas.org/sgp/crs/misc/RS21745.pdf>
17. Clyde M. - Islam: A Primer, CRS Report for Congress, RS21432, 19.02.2003 г., достъп на 03.02.2015 г.
<http://www.investigativeproject.org/documents/testimony/336.pdf>
<http://www.fas.org/sgp/crs/misc/RS21432.pdf>
  18. Coulson Noel James - Sharī'ah, Islamic law, 03.11.2014 г. , достъп на 21.07.2015 г.
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/538793/Shariah/68927/Development-of-different-schools-of-law>
  19. Eikmeier D.C. - Qutbism: An Ideology of Islamic-Fascism, пролет 2007, достъп на 03.02.2015 г.
<http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/07spring/eikmeier.pdf>
  20. Esposito J. L. – Political Islam and the West, пролет 2000 г., Joint Force Quarterly, достъп на 03.02.2015 г. <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/jfq/1124.pdf>
  21. Kjeilen Tore – Fiqh, LOOKLEX Encyclopaedia, достъп на 21.07.2015 г.
<http://i-cias.com/e.o/fiqh.htm>
  22. Kramer M. - Coming to Terms: Fundamentalists or Islamists?, Middle East Quarterly, 2009 г. , достъп на 03.02.2015 г.
<http://www.webcitation.org/query?url=http://www.geocities.com/martinkramerorg/Terms.htm&date=2009-10-26+02:20:35>
  23. Lewis V. - Issue Islamic Revolution, 21.01.1988, достъп на 03.02.2015 г.
<http://www.nybooks.com/articles/archives/1988/jan/21/islamic-revolution/?page=1>
  24. Meijer R. - Towards a Political Islam, Netherlands Institute of International Relations "Clingendael", юли 2009 г., Clingendael Diplomacy Papers No. 22, CIP-Data Koninklijke Bibliotheek, The Hague, достъп на 03.02.2015 г.
http://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/Clingendaelcdsp_PoliticalIslam.pdf
  25. Pinhas Inbari - Political Islam and Europe: Caveat Emptor, 2011, World Jewish Congress Research And Policy Institute, Jerusalem,
<http://www.worldjewishcongress.org/uploads/documents/578b2190389334f5c7da76f8e82dedd479dc1d0a.pdf>
  26. Stanley T. - Islamist, Islamiste, Islamicist, Perspectives on World History and Current Events, юли 2005 г., достъп на 03.02.2015 г.
<http://www.pwhce.org/islamism.html>
  27. Sunni Islam - Сайт Global Security (Research organization that focuses on defense, space and intelligence issues), достъп на 21.07.2015 г., <http://www.globalsecurity.org/military/intro/islam-sunni.htm>
  28. Джихад – АРАБИС, 24.03.2010 г., достъп на 21.07.2015 г.
http://thearabstates.weebly.com/13/post/2010/03/5.html#_ftn11
  29. АРАБИС (Мая Иванова) – Историческите корени на учението за марджа ат-таклид, 02.09.2010 г., достъп на 08.02.2015 г.
<http://thepersiangulf.weebly.com/12/post/2010/01/2.html>
  30. АРАБИС (Диана Павлова) – Разводът на жената в Египет – съвременни проекции на своеобразен секуларизъм в египетското законодателство, 02.11.2010 г., достъп на 21.07.2015 г. <http://thearabstates.weebly.com/15/post/2010/02/4.html>
  31. Джихадисти от всички страни, Ройтерс, 11.10.2013 г., достъп на 25.07.2015 г.
http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/sviat/2013/10/11/2159011_djihadisti_ot_vsichki_st_rani/

32. Енциклопедия Britannica, достъп на 21.07.2015 г.
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/538793/Shariah>
33. Енциклопедия Wikipedia, достъп на 21.07.2015 г.
<http://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B0%D1%82>
34. Енциклопедия Wikipedia, достъп на 21.07.2015 г., <http://en.wikipedia.org/wiki/Sharia>
35. Речник на думите в българския език, Тълковен, синонимен, етимологичен речник и българо-английски речник, достъп на 21.07.2015 г.,
<http://rechnik.info/%D1%88%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B0%D1%82>
36. Сайт Islam for Bulgaria, достъп на 25.05.2015 г.
http://www.islamforbulgaria.com/islam/person/malik_ibn_anas.html
37. Collins English Dictionary - Complete & Unabridged 2012 Digital Edition, достъп на 21.07.2015 г.
<http://dictionary.reference.com/browse/sharia>
38. Dictionary.com - Unabridged, Based on the Random House Dictionary, © Random House, Inc. 2015, достъп на 21.07.2015 г. <http://dictionary.reference.com/browse/sharia>
39. Future of Christianity, достъп на 21.07.2015 г.
<http://www.billionbibles.org/sharia/sharia-law.html>
40. Online Etymology Dictionary, © 2010 Douglas Harper, достъп на 21.07.2015 г.
http://www.etymonline.com/index.php?l=s&p=32&allowed_in_frame=0
41. Way-to-Allah, дружество Кьолн/ Германия, достъп на 21.07.2015 г., http://www.way-to-allah.com/bul/islam/persoenlichkeiten/imamschaf3i_bul.htm